

ПЕРЕДМОВА

Урбанізаційні процеси на нашій планеті розпочалися давно, коли місто (лат. *urbos*) стало місцем об'єднання людей заради суспільної праці та захисту від ворогів, для цього його обгороджували валами та мурами (звідси слов'янське "город").

Спочатку місто нічим не відрізнялось від села, оскільки вело натуральне сільське господарство, яке годувало містян. Згодом з розвитком виробництв, міста стали віддалятися від природи, а впродовж останніх двох століть, які тісно пов'язані з технічною та науково-технічною революцією, стали домінувати серед природних ландшафтів, спричиняючи численні екологічні проблеми і навіть кризи та катастрофи.

Гірські ландшафти зазвичай мало урбанізовані, але вони є надзвичайно вразливими до цих процесів. Густо пересічений рельєф з дуже великою стрімкістю схилів зумовлює лінійну і площинну ерозію, збіднюючи і так бідний ґрунтовий шар. Господарська діяльність є причиною частих зсувів, селів та снігових лавин. Хижацьке вирубування лісів в Українських Карпатах і їх знеліснення спричинило вітровальні процеси: за останні 50-60 років повалено кілька десятків мільйонів кубометрів лісової деревини.

Стали значно частішими, порівняно з XIX ст. і початком минулого століття, паводки, які завдають колосальних збитків національному господарству гірських та економіці передгірських районів. Ліквідація державних і колективних сільськогосподарських виробництв і незавершена земельна реформа зумовили появу величезної площі неживаних земель, які заростають чагарниками і синантропною рослинністю, збіднюючи природне різноманіття лісового краю.

Велику загрозу гірським ландшафтам становить гірськолижний бізнес. Буковель, як український центр гірськолижного туризму, яким ще донедавна пишалися, став прикладом незворотного екологічного процесу зі значними ушкодженнями лісових екосистем. Причиною цього є висока густина спусків (близько 50), які не лише ведуть до деструкції ґрунтового покриву, але й ксерофілізують прилеглі смуги лісу. До прикладу, в австрійському гірському курорті Семерінг, що в Альпах (висота н.р.м. понад 700 м, лісистість сягає 82 %) є лише два спуски, але й вони непокоять екологів. "Гігантизм" задумів щодо створення в Славську "кількох Буковелів", є абсурдним. На заході, зокрема в Австрії, висока щільність спусків практикується лише на високогір'ї, де є стійкий сніговий покрив і де можна лише спровокувати снігові лавини. Тим ніякої шкоди ні ґрунту, ні рослинності ці гірськолижні комплекси не завдають.

Негативні урбанізаційні процеси відбуваються і в сільбищних зонах. Це стосується появи будівель з підвищеною поверховістю, які порушують ритміку гірського ландшафту, а також внесення в забудову нехарактерних для гірських сіл матеріалів (пластик) та незвичних для краю барв (яскраво-

жовтих, помаранчевих, темно-синіх). У багатьох селах старовинні дерев'яні церкви облицьовують пластиковою вагонкою, а куполи покривають блискучою позолотою.

Сьогодні, коли негативні урбанізаційні процеси в гірських ландшафтах, на щастя, не зайшли ще надто далеко, можна шляхом їх регулювання досягти позитивних результатів. Передусім це стосується зміни підходів до просторового планування регіонів і сільських населених місць. Потрібно змістити акценти з формального державного планування, коли генеральні плани гірських сіл створюють у майстернях проектних інститутів, з вікон яких не видно складок рельєфу, урочищ і фацій, а, головне, не чути голосу селянина, який найбільше зацікавлений у долі свого села і його околиць. І тут на допомогу приходить ландшафтне планування, ідею якого закладено в Європейській ландшафтній конвенції (2000 р.), ратифікованій Верховною Радою України у 2005 р.

Ландшафтне планування передбачає планування як природних, так і культурних ландшафтів, а також відновлення деєастованих земель "на благо майбутніх поколінь".

Проблеми рекультивації урбанізованих процесів у гірських ландшафтах було обговорено на науковій конференції, проведеній 18-19 листопада 2011 р. в Національному лісотехнічному університеті України. Їй передувала кількарічна (2008-2011 рр.) спільна робота науковців НЛТУ України та Віденського аграрного університету, які 2011 р., відповідно до українсько-австрійського проекту (наукові керівники – проф. В.П. Кучерявий та проф. Г. Снайдер), розробляють методологічні та методичні підходи до ландшафтного планування населених пунктів гірських регіонів Українських Карпат і Австрійських Альп.

Доповіді на науковій конференції, зміст яких здебільшого у вигляді наукових статей викладено у збірнику науково-технічних праць "Науковий вісник", висвітлюють не лише негативні урбанізаційні процеси, але й супроводжуються цікавими з практичного погляду рекомендаціями щодо формування культурних ландшафтів, зокрема паркових, та охорони і заповідання цінних природних ландшафтів.

Проф. В.П. Кучерявий, д-р с.-г. наук, зав. кафедри ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства та урбоєкології НЛТУ України, член Міжнародної федерації ландшафтних архітекторів (IFLA)